

COL·LABOREN EN AQUEST NÚMERO:

Jordi Albertí i Oriol, investigador i filòleg
Jordi Bou i Ros, investigador
Pilar Garcia Sedas, filòloga
Michel Leiberich, professor de la Universitat de Perpinyà
Àlvar Maduell, doctor en filosofia i periodista
Jordi Malé i Pegueroles, professor de literatura catalana a la Universitat de Lleida
Maria Antònia Martí Escayol, professora del Departament d'Història Moderna
i Contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona
Maria Antònia Perelló Femenia, llicenciada en filologia catalana
M. Mercè Riu i Codinach, llicenciada en filologia catalana
Pere Tobaruela i Martínez, geògraf
Joan Tort i Donada, professor de geografia a la Universitat de Barcelona

Publicació editada per la Fundació Revista de Catalunya
Carrer de Mallorca, 277, 7è 1a, 08037 Barcelona.

Patronat:

President: Max Cahner. Vocals: J.M. Puig Salellas, Joan Vallvé,
Teresa Rovira i Josep-Maria Puigjaner.

Secretari: Albert Manent.

Consell editorial: Max Cahner, Joan Guitart, Albert Manent, J.M. Puig Salellas, Joan Vallvé,
Teresa Rovira, J.M. Sans Travé i Jaume Sobrequés.

Assessors: Montserrat Albet, Salvador Cardús, Josep M. Domingo, Joan Estruch, Francesc Fontbona, Josep
Maria Roig, Josep Maria Terricabras, Vicenç Villatoro.

Redacció: carrer de Mallorca, 277, 7è 1a, 08037 Barcelona, telèfon 93 215 78 60.

Coordinació editorial: Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions
carrer de Calàbria 147, 08015 Barcelona.

Subscripcions, administració i publicitat: Publicacions de l'Abadia de Montserrat,
carrer d'Ausiàs Marc 92, 08013 Barcelona, telèfon 93 245 03 03.

Preus de subscripció: 55 euros any (11 números); a l'estranger, Europa, 75 euros,
resta del món, 125 dòlars USA.

Distribueix a llibreries: Arc de Berà, telèfon 93 465 30 08

Preu d'aquest número solt: 5,56 euros (IVA inclòs).

Publicitat: Publicitària Catalana SA, carrer de Ribes 15, 08013 Barcelona.

Correcció: Maria Mercè Riu i Codinach

Disseny i maquetació: Josep Palàcios

Compaginació: L'Apòstrof SCCL

ISSN: 0213-5876 - Dipòsit legal: B.32.579-1986.

Impressió: Gràfiques 92, SA, carrer de Can Sucarrats 91, Rubí.

Joan Ferraté i Arthur Terry, o el servei a la literatura

Jordi Malé i Pegueroles

*E*l 8 de febrer de l'any 1956, en encetar la presentació d'una lectura pública de les Elegies de Bierville a la Cúpula del Coliseum de Barcelona, Carles Riba va voler destacar i lloar tres estudis que ja havien estat dedicats a la seva obra més emblemàtica, escrita just acabada la Guerra Civil. Del primer, cronològicament, n'era l'autor un crític de la mateixa generació de Riba: Domènec Guansé, que afrontava les Elegies —ell que era encara a Xile— com “la més alta expressió del sentiment i dels motius del nostre exili”. Els altres dos treballs havien estat elaborats per sengles joves estudiosos, aleshores pel volts de la trentena: Joan Ferraté i Arthur Terry. D'aquest gest de reconeixement de Riba, el pas dels anys no faria sinó refermar-ne el sentit: el qui era el crític més destacat de la literatura catalana de la primera meitat del segle XX (encara l'any 68 Gabriel Ferrater —un altre gran crític— considerava, de manera tan injusta com significativa, que la ribiana era “tota la crítica catalana”) donava el relleu als qui no trigarien a convertir-se en dos dels crítics més importants de la segona meitat de segle.

Tres anys separaven els respectius naixements: l'un s'esdevenia a Reus el 1924 i l'altre, a York, el 1927. Les seves morts disten només un any: Ferraté ens deixava a començament del 2003 i Terry ho ha fet enguany.

Tot i que les respectives trajectòries presenten alguns punts en comú, en general han estat diferents.

De rigorosa formació anglesa, graduat a Cambridge en llengües modernes (francès i espanyol), Terry ben aviat es va dedicar a la docència universitària, i va ensenyar principalment literatura espanyola: va ser professor a Belfast entre 1950 i 1972, després a Essex entre 1973 i 1993, i posteriorment a Nottingham i Londres. D'aquesta dedicació, en van resultar publicacions com ara An Anthology of Spanish Poetry 1500-1700 (1968), Antonio Machado. Campos de Castilla (1973), Seventeenth-Century Spanish Poetry. The Power of Artifice (1993) i Idea del lenguaje en la poesía española: Crespo, Sánchez Robayna y Valente (2002). Terry va esdevenir, a més, un eminent especialista en literatura comparada, com palesa la seva presidència, entre 1980 i 1992, de la British Comparative Literature Association.

Va tenir, encara, un altre gran interès, ja de ben jove: la literatura catalana. I qui li va despertar fou el seu mestre a la Queen's University de Belfast: el fillòleg Ignasi González Llubera. Gràcies a la institució de les beques Josep Maria Batista i Roca, Terry va poder anar a Barcelona el 1949 per preparar la seva tesi —sobre un tema, per cert, que ben poc tenia a veure amb la literatura, com era el de “les relacions dels monestirs medievals de les dues vessants del Pirineu”. Aquell any prenia contacte directe amb la crua realitat de la Catalunya de postguerra. I, alhora, descobria (no sols a Barcelona, sinó també a Mataró, per mitjà d'Esteve Albert i Corp) l'abnegació de tots els qui, des de les catacumbes, treballaven per la cultura catalana. No trigava gaire a involucrar-s'hi. I ja el gener de 1951 publicava, a la revista “Ariel”, la traducció catalana de dos poemes d'Ezra Pound (els Cantos VIII i XLV).

El 1953, d'altra banda, escrivia el seu primer estudi sobre un tema de literatura catalana: l'esmentat treball dedicat a les Elegies de Bierville de Riba, que apareixerà publicat el 1954 a “Atlante” (II, 4). A partir d'aquí es van anar succeint els seus treballs sobre autors catalans, principalment poetes del segle XX, com la seva encara fonamental monografia dedicada a La poesia

de Joan Maragall (1963, no reeditada fins al 2000) o els aplecs Sobre poesia catalana contemporània: Riba, Foix, Espriu (1985) i Quatre poetes catalans: Ferrater, Brossa, Gimferrer, Xirau (1991). Però també es va ocupar dels escriptors de l'altre gran segle literari català, el Quatre-cents: va preparar l'antologia Selected Poems d'Ausiàs Marc (1976), va tenir cura de l'edició del volum Tirant lo Blanc. New Approaches (1999) i va publicar l'opuscle Three Fifteenth-Century Valencian Poets (2000).

La voluntat de difondre la cultura catalana (voluntat no absent en els estudis suara esmentats) el va dur a publicar, el 1972, el manual Catalan Literature, traduït al castellà el 1977; i aquest mateix objectiu és a l'origen de la que ha estat la seva darrera publicació: A Companion to Catalan Literature (2003).

Joan Ferraté mai no es va plantejar aquest objectiu de difusió, per bé que amb els seus treballs sobre autors catalans hi hagi també contribuït en gran mesura. Es va formar estudiant Filologia Clàssica, carrera en la qual es llicencià el 1953. Aleshores ja feia tres anys que col·laborava de manera assídua a la revista “Laye” i, més esporàdicament, a “Alcalá”, en les quals publicava articles, ressenyes i notes sobre llibres ben diversos (poesia, narrativa, assaig, lingüística), tant catalans i castellans com d'altres llengües. A “Laye” va aparèixer, a finals de 1953, el seu esmentat treball sobre les Elegies de Bierville; i el judici favorable de Riba respecte a un article que havia escrit a propòsit de Salvatge cor va decidir Ferraté a aplegar tots els seus textos de tema ribià, tot i que n'afegí un de nou, al volum Carles Riba, avui (1955), potser encara el millor llibre que s'ha editat sobre aquest autor.

Si Ferraté hagués continuat al país, qui sap si la seva trajectòria crítica hauria estat semblant a la del Riba d'abans de l'exili, el qual va anar construint el seu corpus teòric i crític al dictat dels llibres que s'anaven publicant. Va optar, però, per deixar Catalunya i, a instàncies d'Eduard Valentí —un altre gran crític—, s'embarcava cap a Santiago de Cuba el 1954 per exercir-hi, fins al 1960, com a professor de llengües clàssiques a la Universitat d'Orient. Va ser la feina docent el que el va dur a preparar l'antologia Líricos griegos arcaicos (que no apareixerà, però, fins al 1968). I de la dedicació al seu altre gran interès, la teoria literària, en van resultar dues obres: Teoría del poema (1957) i La operación de leer (1962), aquesta última —en

rigor i profunditat equiparable a treballs coetanis de Roman Jakobson— integrada per articles quasi tots sobre poetes espanyols de diferents èpoques. Precisament l'ensenyament de la literatura espanyola era la tasca que va tenir assignada en el seu següent destí: la Universitat d'Alberta, a Edmonton (Canadà), on romangué, amb estades intercalades a Barcelona, des del 1962 fins al 1985, any del seu definitiu establiment a la Ciutat Comtal. Abans que això no s'esdevingués, i mentre anava aplegant i editant els papers del seu germà Gabriel, Ferraté recollia els seus propis treballs de teoria i crítica al volum *Dinàmica de la poesia* (1968, ampliat el 1982), publicava la seva *Lectura de "La terra gastada"* de T. S. Eliot (1977) i donava a llum una edició de *Les poesies d'Ausiàs March* (1979), revisada el 1994 i completada amb el volum *exegètic Llegir Ausiàs March* (1992).

Tot plegat sense comptar amb la seva obra poètica, tant original com de traducció (o "apropiació"), obra que, ja a Barcelona, recollirà a *Catàleg general* (1952-1981) (1987), a *banda de les versions de Cavafis* (1987) i de *Du Fu* (1992).

Encara entre finals dels anys vuitanta i començament dels noranta Ferraté va publicar, a més de l'impagable volum *Jaime Gil de Biedma. Cartas y artículos* (1994), els seus darrers aplecs de textos: *Provocacions* (1989), *Apunts en net* (1991), *Papers sobre Carles Riba* (1993) i *Papers sobre Josep Carner* (1994). El penúltim d'aquests llibres va ser confegit "com un recordatori del mestre admirat"; el dedicat a Carner —que reuneix treballs escrits al llarg d'un període de quaranta anys—, com un homenatge al poeta que mai no va deixar de llegir.

En comparar la labor de Terry i de Ferraté en el camp concret de la crítica (ja siguin estudis o edicions), una circumstància els apropa: si es van ocupar de les lletres catalanes, quan la seva dedicació docent els encaminava més cap a altres literatures, no fou per cap altra raó que la que els duia, ben simplement, a veure en Brossa, Carner, Ferrater, Marc, Espriu, Riba o Foix, uns poetes equiparables a qualsevol dels considerats grans escriptors europeus. Dit altrament: a l'origen dels seus treballs, no cal cercar-hi altra motivació que l'interès que els suscitava i el plaer que els produïa la lectura d'aquests autors. I pocs crítics, per cert, trobaríem que, com ells dos, en afrontar una obra literària, no hagin pretès cap altra cosa que llegir-la, això és, mirar de com-

prendre-la, en el que diu i, indèstriablement, en com ho diu —que és l'únic que dona sentit a la tasca dels filòlegs que es dediquen als estudis literaris. Aquesta ha estat, indubtablement, la lliçó cabdal que ens han llegat. I molts dels qui s'han format a partir dels anys setanta l'han —l'hem— tinguda com a referència primera i també com a alternativa a altres plantejaments davant la literatura.

Si en aquest aspecte ambdós són comparables, n'hi ha un que els separa radicalment. Arthur Terry, amb tot mereixement, va ser guardonat amb el premi Bonay i Carbó de l'IEC el 1966, la Creu de Sant Jordi el 1982, el Premi Internacional Ramon Llull el 1995 i el Premi Serra d'Or el 2001. Ferraté, en canvi, encara espera, del seu país, el degut reconeixement —que sols s'ha produït en cercles reduïts, com ara la Jornada d'Estudi i Evocació que li dedicà l'Aula Carles Riba de la Universitat de Barcelona el passat mes de febrer a la Residència d'Investigadors del CSIC-Generalitat de Catalunya.

Mai no és tard mentre toquen hores —per bé que ja toquin a difunts.